

Feridun Andaç

ÖYKÜ YAZMAK
HİKÂYE ANLATMAK

İÇİNDEKİLER

<i>Öykü Yazmak Hikâye Anlatmak'ın Yeni Basımı Üzerine</i>	9
Sunuş:	
Hikâye Anlatmaktan Öykü Yazmaya	11
Öykünün Zamanı	15
BİRİNCİ BÖLÜM	
I./ANLATMA YOLCULUĞU	19
Hikâye Anlatıcısı	21
Bir Hikâyeniz Olmalı Derken	26
Yazmak; Ama Niçin, Ne Adına, Nasıl?	29
Hayal Gücü	32
Yazıda Bilinç, Bilinçte Yazı	39
II./KISA ANLATININ KAPILARI	41
Kısa Anlatıda Anlatmak, Kurmaca, Anlatı, Anlatım	43
Geleneksel Öykü ve Çerçeve Anlatılar	46
Bensel Yolculuk	51
Kurmacanın Evi	60
Kısa Öyküde Yol Alırken	65
Ayrıntılardaki Öykü	80
Öykünün Durakları	84
III./ANLAM YOLCULUĞUNA ÇIKARKEN	93
Öykü Hangi Zamanın Dili	95
Öykü Bir Anlam Yolculuğudur	103
İyi Öykücü Başlama Noktası Olabilir	105
IV./YORDAMSAL BAKIŞ	111
Öykü Yordamı Başlangıçlar... Yansımalar... Esinlenmeler	113
Öykü Okuma Yordamı	118
Bir "Hayalperest" Anlatıcı Olarak Dostoyevski	121

İKİNCİ BÖLÜM

I./ÖYKÜNÜN ANLAMI	135
Anlatma Yolculuğuna Çıkarken	137
Öykü Sanatına Bakış	143
Öykünme Hâlleri Günün İçinden “Öykü”ye Bakış Notları	153
Öyküde Yeni Anlatım Olanakları	160
Öykünün Getirebileceği Tanıklık	171
Öykü Yazma Zamanı	177
Öykü Yazmak	181
II./BİR ANLATIM BİÇİMİ OLARAK ÖYKÜ	191
Saptamalar, Yönelimler, Buluşmalar	193
Öykü Ayrıntıdadır	195
Öykünün Serüvenine Tanıklık	197
Yazma Bilincinin Yurdunda	199
Bir Öykü Dünyası Kurabilmek	203
Öykünün Anlamsal Boyutları	206
Öyküde İzleksel Olan	208
Öyküde Anlamsal Yapı Anlatım Düzleminin Kuruluşu	210
Öykünmek, Öykülemek	212
Öykünün Öğeleri	214
Öyküde Yer/Mekân, Zaman	216
Öyküde Mekân Duygusu	218
Öykü Eleştirisi	221
Bir Öykünün Oluşumu	226
Öykü Eleştirisi	228
III./ÖYKÜ ANLATICISININ KONUMU	231
Anlatıcı Olarak Yazarın/Öykücünün Bilinçaltı	233
Öykü Hayatın İçindedir	236
Bir Varoluş Biçimi Olarak Öykü Yazmak	238
Öyküler Yazmak	252
Öyküde Başlama Noktası	255
Otağtepe Öyküleri	261
Son Değiş: Kurmaca Gerçeklik	275
Kişi Adları Dizini	279
Yapıt/Öykü Adları Dizini	282
Konu/Kavram Dizini	284

ÖYKÜ YAZMAK
HİKÂYE ANLATMAK

Öykü Yazmak Hikâye Anlatmak'ın Yeni Basımı Üzerine

Yazdığınız her yeni kitabın bir öncekinin tamamlayıcısı, sonrakinin de yol açıcısı olduğunu düşünmüşümdür.

Bir yazarın yazıdaki sürekliliğini sağlayan da budur kanımca!

Belki de şu “tamamlama” düşüncesini biraz açmak gerekir. Neden dersiniz; zira, tam olma/tümleşme hali yaşamdaki gibi yazıda da pek mümkün görünmüyor bana! Sürekli yazmamızın ivmesi de bu olsa gerek. Biz öyle sanırız, yani “tamamladık” der, sonrasına geçeriz. Oysa o dediğinizdeki “eksik”/“yarım” olandır sizin önünüzü açan.

Sözü uzatmadan şuraya getirmek istiyorum. Tam şu günlerde ilk faslına noktayı koyduğum “Kısa Öykü Dersleri” kitabımı gözden geçirirken, bir diğerini neden yazdığının ipuçlarını da gördüm orada.

Yazadurduğum “Kurgu Aydınlatır” kitabım da aslında bu iki kitabın süreğinde oluşuyordu. Her şeyi tek bir kitapta söyleyemediğiniz için başka başka kitapları yazarsınız.

Hele “dijital çağa” geçince bunun zaman olarak size sağladığı “kolaylık” kitap yazmanızı aslında zorlaştırır da.

Yeni düşünceler, bilgiler şu hız çağının akışkanlığında önünüze bir yığın engel çıkarır. Örneğin, nicedir Byung-Chul Han okumalarımnda karşıma çıkan yeni düşünceler, bana, öykü yazmak/insanın hikâyesini anlatmak konusunda yeni bir kitap yazma düşüncesini getirip önüme koydu.

Sevgili okur, Őimdi, yeni basımını size sunduğumuz “*Öykü Yazmak Hikâye Anlatmak*” kitabımdaki bilgilerin/düşüncelerin artık eskidiğini söyleyecek değilim elbette. Ama yeni Őeyler söylemek gerektiğinin de bilincindeyim. Zira, okurların “aradığı” bir kitabın yeni basımının yapılması doğaldır. O beklentiye karŐılıktır bu.

Bunu da övgülenecek bir durum olarak görmem. Okura yeni Őeyler aktarmak için yenisine başlayıp yazmayı sürdürürüm.

Henüz karŐınıza çıkmamıŐ bir kitaptan burada uzun uzun söz etmek istemem. Yalnızca o yazma yolculuğumda birbirinin süreği olan çalıŐmalarımda hep Şu düşünceye yakın/yatkın durduğumu burada imlemek isterim:

“Biz, Rönesanstan yakın geçmiŐe kadar hüküm süren basılı kitabı dayalı bir kültür mirasını -ölçülemez zenginlikleri ve bir yana bırakılması gereken züppelikleriyle birlikte- devraldık. Őimdi yapmamız gereken, fosilleŐmiŐ tema ve uzlaŐımlar yığınının durağan bir Őekilde kabulüne değil, devralınmıŐ ve devredilecek olanın yeniden yaratılması Őeklinde organik bir alışkanlığa dayanan, geleneğe taze bir bakış geliŐtirmektir.”¹

Bu soy kitapların o nedenle yazıldığını söylemek isterim yalnızca.

Öykü Yazmak Hikâye Anlatmak’ın bir ölçüde böylesi bir kitap olduğunu yinelemeye gerek var mı bilmem! Hele hele yazan birileri için kılavuz/rehber değil, yol arkadaŐlıĐı yapabileceğini de hatırlatmaya hiç gerek yok sanırım!

Haziran 2024

---

1 *Gutenberg Galaksisi: Tipografik İnsanın Oluşumu*, Marshall McLuhan; Çev.. Gül Çadığalı Güven, YKY., 2001, 413 s.

SUNUŞ

Hikâye Anlatmaktan Öykü Yazmaya

Masalın çağrısı bir yolculuktu benim için evet.

Söz, orada binbir renge kuşanırdı. Dıştan içe dönerdiniz. Büyülydü her şey; olmazları olduran bir bakışın yolculuğundaydınız çünkü.

Masal anlatıcısı halam, her sözüyle bizi o evrene taşır, öyle ki kendisi de anlattığı masalın ana karasına dönüşürdü. Sesinin tınısı, yüz ifadesi, bedeni alıp başını giden bir hüthüt, göğe kanat geren kartal, seken bir ceylan, süzülen bir turnaya dönüşürdü.

Soramazdık da bir şey. Onun anlattıklarının büyüünün bozulmasını istemezdik. Yalnızca hayal ederdik olup bitenleri.

Bu nedenle olmalı, sözün o büyüü yolculuğu çocukluğumuzun aylasında hep ıştır dururdu. Kardeşlerim, mahallemizin çocukları halamı başka bir dünyanın insanı olarak görmeye başlamıştık.

Onunla geçen geceler, zaman burcunun yıldızlarını taşırdı bize.

“Ben sizinle çoğalıyorum, anlattıkça var oluyorum,” sözlerini hiç unutmam halamın.

Buruk, ezgin ama dirençli biriydi. Başladığı ikinci hayatı için “Yavrularını erkence göğe salmış telli turna gibiyim,” derdi ve bize hep Kafdağı’nın ötesindeki ışıltılı bir dünyadan söz ederdi. O düş sarayları devler, cinler, peri padişahları, kuşa dönen âşıklar, kavuşamayan sevdalılarla çıkardı karşımıza.

Arada bir onun gelmelerinden ayrı düştüğümüzde, yerini babam alırdı. Bir hikâye anlatıcısıydı babam. Onun söz yolu halam gibi değildi. Daha hayatın içinde, yakınındaydı. Köroğlu'ndan Kerem ile Aslı'ya, Ferhad ile Şirin'den Deli Dumrul'a, Âşık Garip'ten Derdiyok'a, Üç Turunçlar'dan Bey Böyrek'e uzayıp giden hikâyelerin bir yerinde hep kendisi olurdu. Anlattığı hikâyenin benedeşi kesilen babam, o kendi olma hâlini de zaman zaman şöyle açıklardı: Burada durmalı anlatıcı, sözünün yalan olmadığına inandırmak için dinleyenini yoklamalı arada bir. "Eeee, efendiler, beyler, çocuklar, hanımlar; ne dedik, ne anladık biraz da onu konuşalım. Hikâyemiz orada demlensin, beklesin bizi; ona yol vermek için yorum gerek, hem anlatıcının dili damağı da kurudu ona da çerez gerek, çay gerek..."

Bazen, bu hikâye anlatıcılığını bir seyirlik oyuna dönüştürerek bizi başka bir dünyaya da taşıdığı olurdu. Anlattığı hikâyenin kahramanının çarnaçar hâli ya da şenlikli gülünç durumlarıydı bunlar da. Kılıktan kılığa girerdi babam. Sesi, sözü, giysisi, yüzü değişirdi kurduğu oyunlarda. Bir tür meddaha dönüşürdü. Bizi şaşırtmaktansa eğlendirmeyi, hayat üzerine düşünmemize kapı aralamayı yeğlerdi. Dile getirmezdi ama iz bırakılan bir hayatın zenginliğini taşımanın ne anlama geldiğini zaman içinde onunla öğrenmiştik.

Çocukluğumun bu iki buluşmasının anlamını, bendeki izlerini çok sonraları düşündüğümde; roman/öykü okumaya yönelmemin ivmesinin buradan geldiğini; ötesinde ise her okunan üzerine neden/niçin sorularını sormaya başlamamı bunların sağladığını görüyordum.

Çocukluk belleğimin düş ve gerçeğe buluşmasına eklemlenen sinema ve resim ise sanki o evrenin biçimleyici öğesi olmuştu. Oralarda hayal edilen, tasarlanan, olabilirliğine inanılanlar bu kez görüntüyle/çizgiyle/renkle/desenle karşıma çıkıyordu.

Hikâyenin anlatmak, öykünün/öykülemenin yazmak, resmin de çizmek olduğunu öğrenmem; bu öğrenme yolculuğunun yatağını bu alandaki birikimle besleyerek genişletmem, bir bakıma, bu kitabın da tözünü oluşturdu.

İlk basımdaki Öyküde İz Bırakanlar, Öykünün Birikimi, *Sorgulamalar/Soruşturmalar* bölümlerini bu basımın dışında tuttum. “Öykü Yazmak”ın, bir anlatı biçiminin ne olduğunu dile getiren düşüncelerimi bir arada tutmak istedim burada. Öykünün tarihçesini, öncü kimlikleri anlatan metinleri başka bir kitaba bıraktım. Öykünün çerçevesini belirlemek, buna dair sözler etmek bu kitabın en belirgin yanıdır. Burada şunun altını bir kez daha çizmek isterim; hikâye öykü değildir, öykü de hikâye. Birinin anlatıma/söze, diğersinin yazıya/dile/kurmacaya ilişkin olduğunu söylemek isterim.

Toplumların sözden yazıya geçişlerinin taşıyıcı/örnekleyici edebî türleri olmuştur, hatta yeni keşfettikleri, kurup biçimledikleri de... Bu anlamda hikâyeyi kapalı toplumların, kırdaki hayatın sözlü anlatısı olarak görmek kaçınılmaz. Öykü ise o ana kaynaktan (masal, hatta destan, halk hikâyeleri ve fıkralardan) beslenerek bir bakıma anlatım biçimi olarak onlara, anlatılan gerçeklerde de hayata öykünerek kurulan modern hayatın anlatısıdır.

O gözle okumanızı isterim.

Öykünün Zamanı

Öykü, taşıyıcı zamanın dilini kurar. Bu da bize, bir YER'in anlamını, o yerdeki (yaşayan eden) İNSAN'ın durumunu gösterir.

ANLAM ve DURUM'dur öykü. Kısaca, özcesi de bu.

Bizler, yorumcu/değerlendirici/çözücü/eleştiriciler ise bu iki kavramı açar/bezer çoğaltırız. Bu bakımdan, öyküye bir tarihçe yazmak ya da çetelesini çıkarmak düşünce akla çok ötelere gider/uzanır (burada benim yaptığım gibi) ilişkilendirmelerde bulunuruz. Yadsıyamam bunu, gereklidir de. Ama günümüzde çağdaş düzyazı geleneğinde öyküden söz ediyorsak eğer, öyle çok uzaklara gitmeye gerek yok.

Bu türün modern anlatıdaki yerini belirleyebilmek için iki adı anmak, başlama noktası kılmak yeterli; hem dünya hem de kendi edebiyatımız için:

Anton Çehov (1860-1904), Sait Faik Abasıyanık (1906-1954).

Birinin başlayıp bıraktığı yerden diğeri alıyor diyebiliriz bu çağ karşılaşmasına. Biten bir yüzyıl, yeni yüzyılın da hazırlayıcısıdır. Biri orada olup biteni; kıta/yer/zaman insanını anlatıyor ve her birinin "durum"unu ortaya koyuyor. Öyle ki 1892'de *Altıncı Koğuş*'u, 1900'de de *Çukurda*'yı yazdırıyor ona çağı.

Beride ise Sait Faik, 1944'te dünyanın hâline/seyrine bakarak *Medarı Maişet Motoru*'nu kaleme alıyor. Giderayak diyebileceğimiz zamanda ise *Alemdağ'da Var Bir Yılan*'ı yayımlıyor (1954).